

Begeleiden en beoordelen van het project op hbo-niveau van de competentiegerichtete bachelor opleiding

Inhoud

1. Inleiding	3
2. Positie, aard en omvang van het project..	3
3. Borging van de kwaliteit van de beoordeling	4
3.1. Beoordelingsinstrument en beoordelingsprocedure.	5
3.2. Beoordelingscompetentie van docenten	7
3.3. Selectie, voorbereiding en begeleiding van studenten	7
3.4. De informatie waarop de beoordeling is gebaseerd	8
3.5. Beoordeling van duo's	10
3.3. De rol van de praktijk bij de beoordeling	11
4. De rol van de tweede beoordelaar	12
Bijlage: Voorbeelden	13

1. Inleiding

Op welke wijze kan de kwaliteit van de beoordeling van het project worden geborgd? De tweede beoordelaar speelt een rol in het antwoord op deze vraag, maar slechts als één van de manieren om te zorgen voor een betere kwaliteit in de beoordeling.

Voor het beantwoorden van de vraag is gebruik gemaakt van onderwijskundige en psychologische inzichten. Daarnaast zijn de studiehandleidingen van andere opleidingen aan de HvA bestudeerd. Omdat het project per opleiding kan verschillen wordt in paragraaf 2 eerst ingegaan op de positie, aard en omvang daarvan bij andere opleidingen aan de HvA. In paragraaf 3 komt de hoofdvraag aan de orde. De uit de psychologie bekende beoordelingsfouten worden genoemd en de mogelijkheden om die te voorkomen. Het inschakelen van een tweede beoordelaar is daar één van. Daarnaast worden andere maatregelen gericht op het verminderen van de kans op beoordelingsfouten besproken. Paragraaf 4 gaat in op de rol van de tweede beoordelaar.

Bij het werken aan deze notitie kwam de vraag boven waarom de beoordeling van het project niet in de vorm is gegoten van een competentiebeoordeling. Immers, de te behalen doelstellingen van het project worden door de opleidingen – en de meeste opleidingen aan de HvA - geformuleerd in termen van competenties. Het ligt voor de hand dan van de beoordeling ook een competentiebeoordeling te maken. Maar in de praktijk wordt dat aan de HvA niet gedaan. Alle opleidingen volgen een vorm van wat ik de 'klassieke' beoordeling noem, namelijk de beoordeling van één of meerdere producten. Om die reden zijn in deze notitie allebei de varianten uitgewerkt.

Voor dit advies zijn de handleidingen en intranetsites geraadpleegd van de volgende opleidingen:

Domein MCI: MIM
Domein MR: domeinbrede handleiding
Domein EM: HRM, BE, CE en MER (LWB en FB)
Domein OO: Tweedegraads Lerarenopleidingen
Domein T: TBK, ED&I, Bouwkunde
Domein SBV: SM&O, Voeding
Domein G: Verpleegkunde, Fysiotherapie, Ergotherapie, Oefentherapie

Uit de inventarisatie komen een aantal zaken naar voren. Ten eerste wordt bij de meeste opleidingen het project individueel gedaan. Bij enkele opleidingen wordt het project uitgevoerd in duo's of door kleine projectgroepen. Sommige opleidingen laten de keus aan de student of ze individueel of willen samenwerken met een andere student. Ten tweede wordt bij de meeste opleidingen aan de HvA gebruik gemaakt van een tweede beoordelaar.

2. Positie, aard en omvang van het project

Bij veel opleidingen is de externe opdracht in de laatste fase van de opleiding niet meer het sluitstuk van de opleiding. Deze opleidingen sluiten de opleiding af met een eindgesprek dat vaak de vorm heeft van een (eind)assessment van de competenties van de student op basis van een portfolio. Studenten mogen, als aan een aantal voorwaarden is voldaan, zelf bepalen op welk moment ze in de laatste fase van de opleiding hun project doen. Het woord 'afstudeeropdracht' wordt door deze opleidingen daarom niet (meer) gebruikt. Woorden die daarvoor in de plaats zijn gekomen zijn bijvoorbeeld (externe) beroepsopdracht, beroepsopdracht op niveau 3, het meesterstuk, het praktijkonderzoek of de scriptie.

De aard van het project is per opleiding verschillend. Bij de technische en creatieve opleidingen ligt het accent op het *ontwerp* van een oplossing of een product. Bij andere opleidingen, zoals de lerarenopleidingen ligt het accent op het uitvoeren van een *praktijkonderzoek*. Bij veel opleidingen kunnen studenten verschillende soorten projecten doen. Bij Sport Management & Ondernemen, bijvoorbeeld, kiezen studenten tussen het uitvoeren van een externe opdracht, het (verder) uitwerken van een plan voor de eigen onderneming of het uitvoeren van een (toegepast) wetenschappelijk onderzoek. Ondanks deze verschillen delen alle projecten twee elementen:

- Bij alle projecten is het uitvoeren van *onderzoek*, zowel literatuuronderzoek (desk research) als onderzoek in de praktijk (field research) een belangrijk onderdeel van de opdracht.
- Alle onderzoek is gerelateerd aan de oplossing van een praktisch probleem gericht op het *verbeteren of vernieuwen* van de praktijk. Als de innovatie verder reikt dan de particuliere vraag en bijvoorbeeld innoverend is voor de gehele branche of de beroepspraktijk mogen veel studenten op een cum laude (9 of 10) van de opleiding rekenen.

Bij de meeste projecten wordt aan studenten ook eisen gesteld aan de *implementatie* van de oplossing, het advies of het ontwerp. Het relatieve belang van de implementatie varieert van het inschatten van de bruikbaarheid en toepasbaarheid, een analyse van het draagvlak of krachteveldanalyse, tot het opstellen van een implementatieplan. Er zijn geen opleidingen die aan studenten vragen hun product ook daadwerkelijk te implementeren. Wel kan het implementeren van een vernieuwing een project zijn.

Bij veel opleidingen is het project 25-28 ects. Meestal is het in een semester gepland. Bij andere opleidingen varieert de zwaarte van het project van 9 (Lerarenopleidingen) tot 21 ects (SM&O).

3. Borging van de kwaliteit van de beoordeling

Ongeofefende en onervaren mensen kunnen over het algemeen slecht beoordelen. Uit de psychologie is bekend welke fouten gemaakt kunnen worden.

Primacy-effect en recency-effect

De neiging om op de eerste indruk of op de laatste indruk af te gaan.

Fundamentele attributiefout

Resultaten te veel toeschrijven aan de persoon en te weinig aan de context waarin de persoon functioneert. Moeilijke omstandigheden leiden sneller tot een negatief oordeel over de persoon en makkelijke omstandigheden tot een positief oordeel.

Selectief beoordelen

De neiging om naar bepaalde aspecten te kijken en hoog te waarderen en andere aspecten over het hoofd te zien of te onderwaarderen. Docenten kunnen hetzelfde werk daarom verschillende beoordelen omdat ze naar verschillende aspecten kijken en andere afwegingen maken in hun beoordeling.

Halo- en Horneffect

Als één aspect er sterk uitspringt (in positieve of negatieve zin) dan beïnvloedt dat het oordeel over andere aspecten (Halo-effect – positief en Horn-effect – negatief). Bekend is de invloed van een goede of zwakke presentatie op de beoordeling van andere aspecten van het werk.

Eerste score effect of laatste score effect

Als het eerste aspect een bepaalde positieve of negatieve score krijgt beïnvloedt dat de volgende scores. Bij het laatste score-effect wordt het oordeel van het laatste aspect bepaald door de scores op alle vorige aspecten.

Stemmingseffect

De beoordeling is afhankelijk van de stemming van de beoordelaar.

Stereotypering

De beoordelaar kent bepaalde aan een groep toegeschreven eigenschappen toe aan een persoon, die lid is van die groep. Bijvoorbeeld vooroordelen over mannen of bepaalde bevolkingsgroepen.

Sociale beïnvloeding

Mensen beoordelen niet het werk zelf, maar gaan af op wat anderen over dat werk zeggen.

Leniency- of soepelheidseffect

De neiging positieve kenmerken te beoordelen en negatieve te relativiseren

Severity-effect of strengheidseffect

De neiging negatieve kenmerken naar voren te halen en positieve over het hoofd te zien.

Centrale tendentie-effect

De neiging rond het gemiddelde te beoordelen uit angst om verantwoording te moeten afleggen.

Contrast-effect

Het oordeel over het werk van de student wordt beïnvloedt door het oordeel van het werk van andere studenten. Als er eerst een student met heel goed werk is beoordeeld zal de volgende lager worden beoordeeld. Als de vorige student slecht wordt beoordeeld wordt de volgende sneller beter beoordeeld. Als de hele groep studenten lage beoordelingen krijgt zal een beoordeling sneller hoog uitvallen.

Projectie-effect of similar-to-me effect

De beoordelaar let te veel op ervaringen die hij met de student deelt.

Vatbaarheid voor impressie-management

De beoordelaar is gevoelig voor de positieve indruk die de beoordeelde wil maken.

Generaliseren of psychologiseren

Het geven van een algemeen oordeel op basis van één kenmerk.

Er zijn verschillende manieren om beoordelingsfouten te voorkomen. De oplossingen zijn te vinden in

- **De instrumenten en procedure van het beoordelen (3.1.).**
- **De beoordelingscompetentie van docenten (3.2.).**
- **De selectie, voorbereiding en begeleiding van de studenten (3.3.).**
- **De informatie waarop de beoordeling is gebaseerd (de vorm van beoordelen) (3.4.).**

3.1. Beoordelingsinstrument en beoordelingsprocedure

1. Een helder beoordelingskader

Door het expliciet formuleren van de dimensies en aspecten die worden beoordeeld, wordt voorkomen dat docenten op grond van verschillende criteria tot uiteenlopende beoordelingen komen. In de studiehandleidingen van een aantal opleidingen aan de HvA zijn verschillende beoordelingskaders opgenomen, zoals het competentieprofiel, het hbo-niveau en productspecifieke beoordelingskaders (onderzoek, advies, ontwerp, implementatie). Soms is in de handleiding niet aangegeven welk beoordelingskader van toepassing is of, als er meerdere beoordelingskaders worden gebruikt, hoe die zich in de tijd en logisch tot elkaar verhouden. Als het niet duidelijk is welk kader wanneer van toepassing is wordt het voor studenten en docenten moeilijk om op één lijn te komen in hun beoordeling. Bij enkele opleidingen is er speciaal voor het project een beoordelingskader gemaakt, waarbij het niet duidelijk is hoe dat is gerelateerd aan het (hbo)niveau en de competenties of rol(len).

Aan het beoordelingskader bij een project mogen de volgende eisen worden gesteld: eenvoud, herkenbaarheid en een duidelijke relatie met de competenties en het eindniveau van de opleiding.

Advies:

- Maak één beoordelingskader.
- Zorg ervoor dat het kader is gebaseerd op kaders, die studenten en docenten al eerder in de opleiding zijn tegen gekomen, zoals het competentieprofiel en de beroepsrol(len).
- Zorg ervoor dat het hbo-niveau (passend bij de rol of rollen) in het kader herkenbaar is.

In de bijlage is een voorbeeld van een kader opgenomen.

2. Gebruik van het beoordelingskader

Het beoordelingskader bij het project is complex. Een kader omvat al snel vijf tot tien dimensies die zijn uitgewerkt in een twintigtal criteria. Tussen docenten kunnen daardoor toch verschillen ontstaan omdat dimensies en criteria verschillend worden gewogen. Opleidingen volgen bij het gebruik van het beoordelingskader grofweg twee benaderingen: een (meer) analytische en een (meer) holistische of integrale benadering.

Bij de analytische benadering wordt aan de docent gevraagd een beoordeling te geven van de afzonderlijke dimensies (5-10). Een enkele opleiding geeft een beoordeling van alle criteria (20-tal). Daarbij worden verschillende schalen gebruikt: o, v, g, u of zwak, voldoende, goed, sterk, bonus-malus: + 0,5 pt of – 0,5 pt bij het eindcijfer, onvoldoende/voldoende, cijfer 1-10.

De beoordeling van de afzonderlijke dimensies worden op drie manieren gewogen:

- Berekening van het gemiddelde, waarbij alle dimensies even zwaar wegen.
- Toekennen van een gewicht aan de dimensies.
- Niet. De dimensies en aspecten worden wel beoordeeld, maar niet op een rekenkundige wijze omgerekend naar een eindoordeel; ze lijken vooral bedoeld als toelichting op de beoordeling in combinatie met een integrale benadering

Sommige opleidingen beoordelen holistisch of integraal. De docent geeft op basis van het totaalbeeld een eindcijfer en gebruikt het beoordelingskader om het cijfer toe te lichten.

De analytische benadering van beoordelen zorgt ervoor dat het zichtbaar is waarop het oordeel is gebaseerd. Dat is nuttig en nodig voor het geven van toelichting bij de beoordeling aan de student, het overleg over de beoordeling met collega's en de verantwoording van de beoordeling voor externe instanties, zoals de examencommissie. De analytische benadering heeft ook een aantal nadelen.

1) Het past niet bij het project. Als dimensies even zwaar wegen, of als er een weging plaats vindt van de dimensies, dan zal deze alleen passen bij projecten die aan de standaard voldoen. Om een voorbeeld te noemen. Als bij een onderzoeksproject de verdeling van het gewicht tussen onderzoeksvragen, theoretisch kader, onderzoeksopzet, resultaten en conclusies en aanbevelingen 20%-20%-15%-15%-20% is, dan zal dat de meeste onderzoeken geen recht doen, omdat afhankelijk van de aard van het onderzoek de dimensies een verschillende moeilijkheidsgraad hebben. Bij één onderzoek is het moeilijk om goede onderzoeksvragen te formuleren, bij een ander onderzoek vergt het theoretisch kader veel denkkracht en in een derde onderzoek ligt het accent op de rijke beschrijving van cases.

2) Oordelen over bepaalde aspecten en dimensies zullen met elkaar samenhangen. Competenties en dimensies van het hbo-niveau zijn (ook statistisch) niet onafhankelijk, maar aan elkaar gerelateerd. De vaardigheid om een rapportage helder en concreet onder woorden te brengen en te structureren is meestal een indicatie voor het analytische, reflectieve en oordeelsvermogen van de student. Afhankelijk van de correlatie zal een positieve beoordeling van één dimensie automatisch leiden tot een positieve beoordeling van een andere dimensie. Het apart beoordelen van dimensies of criteria is alleen zinvol als ze daadwerkelijk onafhankelijk zijn van andere dimensies of criteria.

3) Uit de cognitieve psychologie, maar ook de medische wetenschap en de organisatiekunde is bekend dat mensen de werkelijkheid waarnemen op basis van *patroonherkenning*. Nieuwe informatie wordt niet op een analytische wijze stukje voor stukje verwerkt, maar direct gerelateerd aan een geheel- een bekend patroon. De patronen zijn mentaal opgebouwd op basis van de ervaring met gelijksoortige situaties. Patroonherkenning is de meest efficiënte manier om om te gaan met de beperkte geheugencapaciteit waarover mensen beschikken. Een beoordelaar van een project zal daarom, bewust of onbewust naar het geheel te kijken en dus integraal beoordelen. De (holistische) beoordeling op basis van patroonherkenning is beter naarmate de beoordelaar meer informatie heeft en meer (getoetste) ervaring heeft met beoordelen. Op deze twee punten zal verderop worden ingegaan.

Op basis van deze argumenten is het advies om de integrale of holistische beoordeling te combineren met de analytische. Daarbij wordt aangesloten bij de menselijke gewoonte om eerst het geheel te beoordelen.

Advies:

- Begin met een algemeen oordeel
- Zorg dat dit oordeel is gebaseerd op goede informatie (bv een projectportfolio, zie 3.4)
- Verfijn het oordeel of stel het oordeel bij door te kijken naar de verschillende dimensies uit het beoordelingskader
- Verfijn de beoordeling nog verder door de afzonderlijke aspecten of criteria te bekijken
- Beoordelen van projecten is maatwerk. Gebruik het beoordelingskader alleen om de beoordeling te onderbouwen en verfijnen, maar niet om het eindcijfer te berekenen.
- Zorg voor een goede documentatie van de beoordeling door de toelichting en onderbouwing van de beoordeling bij het beoordelingskader te schrijven

3.2. De beoordelingscompetentie van docenten

Een docent kan zich ontwikkelen tot een goede beoordelaar door zich bewust te zijn van de mogelijke beoordelingsfouten en het opdoen van ervaring met het beoordelen van projecten. Opleidingen kunnen docenten helpen hun beoordelingscompetentie te ontwikkelen, door:

- Beginnende docenten te koppelen aan ervaren docenten.
- Intervisie, waarbij meerdere docenten hetzelfde werk beoordelen en met elkaar de argumenten bij de beoordeling bespreken.
- Een portfolio van door de docent beoordeeld werk (gegeven beoordelingen met toelichting daarop) in het functionerings- en beoordelingsgesprek bespreken.
- Docenten die aantoonbaar beoordelingsfouten maken – bekend zijn de te soepele, de te strenge en de docent doe alleen zevens geeft - geen beoordelingstaak te geven.
- Het certificeren van docenten die aangetoond hebben goed te beoordelen.

Een docent die een student zowel begeleidt als beoordeelt kan naast de bovengenoemde beoordelingsfouten nog een aanvullend beoordelingsprobleem hebben als hij een zware verantwoordelijkheid op zich neemt als inhoudelijk adviseur. Als de docent veelvuldig heeft geadviseerd en de student daar veel van heeft overgenomen bestaat het gevaar dat de docent in de rol komt van “de slager die zijn eigen vlees moet keuren”. Het is daarom niet verstandig om de begeleidende docent een inhoudelijk adviserende rol bij de begeleiding van het project te geven. Er zijn nog meer argumenten om dit niet te doen:

- Het kost veel tijd. Het begeleiden het project is een intensieve vorm van onderwijs en kost al snel een flink deel van de beschikbare formatie.
- Het ontnemt de student de kans om aan te tonen dat hij voldoet aan het hbo-niveau op het gebied van leren, zelfstandigheid en verantwoordelijkheid. Bij een project in de laatste fase van de opleiding past afstand, ruimte en vrijheid en niet een sterk inhoudelijke en procedureel sturende rol van de docent.

Opleidingen aan de HvA vullen de rol van de begeleidende docent verschillend in:

- Voortgangsbewaking en helpen oplossen van problemen in de voortgang (alle opleidingen)
- Feedback op (tussen)producten
- Feedback op (tussen)producten en beperkte inhoudelijke consultatie
- Inhoudelijke advisering, consultatie op verzoek

Om te voorkomen dat een docent te zwaar in de rol van expert treedt, heeft een aantal opleidingen het aantal begeleidingsuren sterk beperkt (bijvoorbeeld maximaal 4 uur) en de hoofdtaak van de begeleider gedefinieerd als procesmatig ondersteunen, beoordelen en feedback geven.

3.3. Selectie, voorbereiding en begeleiding van studenten

De kwaliteit van een beoordeling wordt ten derde geborgd door aandacht te besteden aan de selectie, voorbereiding en begeleiding van studenten.

1. Instapvereisten

Het is van belang dat het project voor studenten binnen de aangegeven periode en studiebelasting haalbaar is. De opleiding zorgt daarvoor op verschillende manieren:

- Door het formuleren van instapvereisten. Dit is meestal een lijst van studieonderdelen, die de student moet hebben afgerond voordat hij aan het project mag beginnen. Bij veel opleidingen is het project niet als laatste onderdeel geprogrammeerd en mag de student deze al vroeger in de afstudeerfase doen.
- Door de student eerder in de studie een voorbereidend programma te laten volgen, waarbij hij belangrijke vaardigheden, zoals creatieve, onderzoeks- en informatievaardigheden, leert. Ook het al in een vroeg stadium van de studie onderwijzen en beoordelen van studenten op taal- (en reken-) vaardigheid kan gerekend worden tot de voorbereiding op de externe opdracht.

2. Voorbeelden van werk

In maar enkele studiehandleidingen worden voorbeelden gegeven van projecten die eerder zijn gedaan. Uit onderwijskundig onderzoek is bekend dat voorbeelden een goede manier zijn om studenten te helpen wegwijz te worden op een nieuw gebied. Als de voorbeelden voorzien zijn van een goed uitgevoerde beoordeling (cijfer met uitgebreide toelichting op de beoordeling) en er

voorbeelden gegeven worden van projecten op verschillende niveaus (onvoldoende, 6, 7, 8, 9), dan werken de voorbeelden als referenties voor zowel studenten als docenten. Advies:

- Zorg voor voorbeelden van projecten op verschillende niveaus.
- Bespreek de beoordeling van de voorbeelden met behulp van het beoordelingskader.

3. Informeren

Een aanvullende manier om studenten voor te bereiden is het actief of passief informeren van studenten, bijvoorbeeld door:

- Studenten presentaties van projecten te laten bijwonen.
- Projecten te publiceren (intern of openbaar).
- Het project te starten met een voorbereidend programma, waarin de eisen en verwachtingen aan studenten worden besproken.
- Informatie op het intranet of de digitale leeromgeving, zoals een studiehandleiding en voorbeelden van projecten.

4. Tussentijdse feedback

Door tijdens het project aan studenten feedback te geven op hun werk en hun functioneren aan de hand van het beoordelingskader worden ze beter voorbereid op de eindbeoordeling. Tevens zorgt dit voor de spreiding van de beoordeling over verschillende momenten wat leidt tot een beter geïnformeerde beoordeling. Hierop wordt ingegaan in de volgende paragraaf.

3.4. De informatie waarop de beoordeling is gebaseerd

Beoordelingen kunnen beter worden onderbouwd naarmate er meer informatie bekend is vanuit verschillende invalshoeken, op verschillende tijdstippen en over verschillende aspecten van het functioneren van de student. Een project is bij de meeste opleidingen gesplitst in verschillende fases. Sommige opleidingen vragen de student na een periode van acquisitie of verkennen een korte beschrijving van het project te maken en deze ter goedkeuring aan de opleiding (afstudeercoördinator, afstudeercommissie, MT) voor te leggen. Na de goedkeuring van het projectvoorstel volgt bij veel opleidingen een fase van voorbereiding en oriëntatie, waarbij literatuuronderzoek en praktijkonderzoek wordt gedaan met als doel een plan van aanpak of onderzoeksplan te maken. Dit plan wordt beoordeeld door de docent-begeleider en bij een aantal opleidingen ook door de tweede beoordelaar. De laatste fase is de realisatie van het plan en het opleveren van de daarbij passende producten en rapportages.

Het project levert meestal verschillende producten en verslagen op. Bij het project zijn mensen vanuit verschillende gezichtspunten betrokken. De veelzijdigheid van het project maakt het mogelijk om op basis van deze informatie tot een goed onderbouwde beoordeling te komen, die is vorm gegeven als een competentiebeoordeling. Bij een competentiebeoordeling geven twee assessoren (in dit geval de begeleidende docent en de tweede beoordelaar) een oordeel over de competenties van de student op basis van een portfolio (met materiaal van het project) en een criteriumgericht interview. Er is geen enkele opleiding aan de HvA die de beoordeling van het project de vorm geeft van een competentiebeoordeling. Daarom worden in deze notitie twee varianten van de beoordeling van het project uitgewerkt: de klassieke variant, die door de HvA-opleidingen wordt gevolgd en de variant van de competentiebeoordeling. De laatste variant vraagt van de opleiding een grotere verandering in de wijze van beoordelen dan het implementeren van de klassieke variant.

1. Beoordeling van het project in de vorm van een competentiebeoordeling

Een competentiebeoordeling zorgt beter dan de klassieke variant voor de borging van de kwaliteit van de beoordeling en past beter bij het competentiegericht opleiden van studenten. Ten eerste omdat er meer informatie wordt gebruikt bij de beoordeling. Ten tweede, omdat aan de student een actieve rol wordt gegeven bij de beoordeling. De beoordeling van het project zou daarom de vorm kunnen hebben van een competentiebeoordeling. Daarbij is de definitie gevolgd van Elshout-Mohr & Oostdam¹:

---

¹ Elshout-Mohr, M. & Oostdam, R. (2001) *Assessment van competenties in een dynamisch curriculum* SCO-Kohnstam Amsterdam

"Assessment is het multidimensioneel beoordelen van de geschiktheid van een persoon voor een (toekomstige) maatschappelijke taak of functie. Multidimensioneel wil in deze definitie zeggen dat er meerdere instrumenten worden gebruikt en dat er vanuit verschillende perspectieven beoordeeld wordt, (..)"

Ten behoeve van de competentiebeoordeling stelt de student een portfolio samen van (tussen)producten, feedback en zelfbeoordelingen (reflecties). Bij een project zou de student de volgende soorten bewijsmateriaal kunnen verzamelen.

Bron	Fase	Beoordeeld door:
	Acquisitie	
Korte beschrijving van het project		Opleidingsmanagement of afstudeercoördinator
	Maken Projectplan	
Tussenproducten		
Verslag van vooronderzoek/oriëntatie		Praktijk, Eerste en tweede beoordelaar
Plan van Aanpak, Projectplan		Praktijk, Eerste en tweede beoordelaar
Leerverslag ²		Student
Zelfevaluatie		Student
	Uitvoering Projectplan	
Tussenproducten		
1 ^e versie Eindproduct		Praktijk
Eindproduct		Praktijk
Leerverslag		Student
Zelfevaluatie		Student

Inhoud van het projectportfolio

1. Projectportfolio	Voorlopig oordeel eerste en tweede beoordelaar
2. Criteriumgericht interview	Eindoordeel eerste en tweede beoordelaar

Stappen bij de competentiebeoordeling

De beoordeling van het project volgt de procedure van een competentiebeoordeling. Van te voren bestuderen eerste en tweede beoordelaar het portfolio van de student en geven een voorlopige beoordeling aan de hand van het beoordelingskader³ (voorlopig cijfer). In een criteriumgericht interview – eventueel na een korte presentatie door de student – vragen de beoordelaars door op een aantal dimensies en/of criteria waarover ze nog aanvullende informatie willen hebben of waar ze twijfels over hebben. Op basis daarvan geven de beoordelaars een eindcijfer. Bij het beoordelen van een duo is het belangrijk dat er naast de gezamenlijke producten voldoende individuele (tussen)producten, praktijkbeoordelingen en zelfevaluaties in het portfolio aanwezig zijn om een goed beeld te krijgen van de competenties van de individuele student. De criteriumgerichte interviews worden met iedere individuele student apart gevoerd.

2. Klassieke beoordeling

In de praktijk baseren veel opleidingen de cijfermatige beoordeling van de student op het eindresultaat, soms in combinatie met een leerverslag. Bij sommige opleidingen wordt het project afgerond met een presentatie door de student, meestal aan de begeleider, een tweede beoordelaar en de praktijkbegeleider. Soms is nog een vierde onafhankelijke externe deskundige aanwezig. Dit is het geval als het project tevens afstudeerproject is en de afsluiting van de opleiding. De tijd die aan deze presentatie en verdediging/gesprek wordt besteed varieert van 30 – 60 minuten. De eindpresentatie weegt tussen 10-30% mee bij de eindbeoordeling.

² Dit wordt door opleidingen ook wel Reflectieverslag of Procesverslag genoemd. Leerverslag lijkt het meest passend, omdat de student gevraagd wordt in het verslag te beschrijven wat en hoe hij geleerd heeft tijdens het project. Het verslag wordt gebruikt om de competentie 'Leervermogen' te beoordelen en de tweede beoordelaar op de hoogte te brengen van het verloop van het project.

³ Het beoordelingskader bestaat uit de bij de rol(len) passende competenties op hbo-niveau.

Daarnaast hebben bijna alle opleidingen op een eerder tijdstip één beoordelingsmoment, namelijk een voldoende/onvoldoende (go-no-go) beoordeling van de projectschets of het projectplan. Bij alle opleidingen worden uitsluitend in de laatste fase gemaakte producten en verslagen met een cijfer beoordeeld.

De beoordeling van het project zou beter onderbouwd kunnen worden als ook aan het projectplan een cijfer wordt gegeven dat meeweegt in de beoordeling van het gehele project. De oriëntatie, het vooronderzoek en het maken van een plan van aanpak (of onderzoeksplan) is bij veel opleidingen een complex proces dat een beroep doet op de competenties van studenten op hbo-niveau (acquisitie, communicatie, onderzoek, verkennen van een onbekend onderwerp en een onbekende context, gebruik van creativiteit). Ook gezien het belang van de juiste uitvoering van deze fase voor het vervolg en het feit dat het typerend is voor beroepen op hbo-niveau (stapsgewijs en methodisch handelen) zou het resultaat daarvan met een cijfer beoordeeld kunnen worden dat mee weegt in de beoordeling van het project. Bijkomend voordeel is dat een cijfer voor de afronding van deze belangrijke fase zorgt voor een gespreide beoordeling en een vroegtijdige signalering van de voortgang van het project. De beoordeling van de eerste fase zou 30-40% kunnen meewegen bij de eindbeoordeling.

De klassieke beoordeling heeft de volgende vorm:

Fase	Door wie	Wat?	Hoe
Acquisitie, verkenning	Opleidingsmanagement, afstudeercoördinator	Projectsheets, korte beschrijving van de opdracht en plan voor de oriënterende fase	Voldoende/ onvoldoende
Oriëntatie, verkenning, vooronderzoek	Eerste en tweede beoordelaar	Projectplan Plus eventueel een Leerverslag	Cijfer (weegt bv. 40%)
Uitvoering projectplan	Eerste en tweede beoordelaar Evt advies van de praktijk (zie 3.6)	Eindproduct Plus eventueel een Leerverslag	Cijfer (weegt bv 60%)

Klassieke beoordeling van het project

3.5. Beoordeling van duo's

Bij een belangrijk studieonderdeel als het project zou iedere student aan moeten tonen dat hij (binnen de betreffende rol) functioneert op het hbo-niveau. Om die reden is bij veel opleidingen het project individueel. Opleidingen waar het project in duo's of kleine groepen wordt gedaan gaan op verschillende manieren om met de beoordeling van de individuele student:

- Alleen de beoordeling van het groepsproduct en geen individuele beoordeling.
- Een beoordeling gebaseerd op het procesverslag, de (soms individuele) reflectie van de student op zijn aandeel en bijdrage aan het project.
- Beoordeling van een individuele presentatie en verdediging van het eindresultaat.
- Beoordeling van een door de individuele student gemaakt deel van het eindproduct.

Op basis van onderwijskundige inzichten⁴ zou de beoordeling van de individuele bijdrage van een student aan het project zwaarder moeten worden.

Advies:

- Laat studenten aan het begin van het project (bij de projectschets) afspraken op papier zetten over de taakverdeling;
- Zie erop toe dat beide studenten taken op hbo-niveau op zich nemen.
- Laat iedere student zichtbaar maken wat hij individueel heeft gedaan en met welk resultaat.
- Beoordeel de student tussentijds (bij het projectplan) en aan het eind individueel;
- Weeg de individuele bijdrage zwaar. Bijvoorbeeld in een verhouding 60% individueel, 40% gezamenlijk.

⁴ Slavin, E.E. (1995) *Research on Cooperative Learning and Achievement: What We Know, What We Need to Know*, Center for Research on the Education of Students Placed at Risk, John Hopkins University
Davies M. (2009) Groupwork as a form of assessment: common problems and recommended solutions. In: *High Educ*, 58 563-584

3.6. De rol van de praktijk bij de beoordeling

De opdrachtgever en de begeleider van de studenten in de praktijksituatie kunnen, maar hoeven niet dezelfde persoon te zijn. De opleidingen aan de HvA gaan op verschillende manieren om met de wijze waarop de praktijkbegeleider en/of opdrachtgever (in het vervolg van deze notitie aangeduid met de praktijk) betrokken worden in het proces van beoordelen.

- De praktijk heeft geen rol bij het beoordelen (bijvoorbeeld Lerarenopleidingen).
- De praktijk geeft feedback op het functioneren van de student, maar geen beoordeling (bijvoorbeeld HRM).
- De praktijk geeft een beoordeling (zwaarwegend advies) op basis van een eigen op de praktijk toegesneden beoordelingskader (bijvoorbeeld TBK).
- De praktijk geeft een beoordeling van enkele competenties (bijvoorbeeld DEM)
- De praktijk geeft een beoordeling (zwaarwegend advies) op basis van hetzelfde beoordelingskader dat door de opleiding wordt gebruikt (bijvoorbeeld MIM).

Wettelijk mag de praktijk geen beoordeling geven. Daarom wordt het oordeel in het uiterste geval als zwaarwegend advies bij de beoordeling meegenomen. In de studiehandleidingen staan geen argumenten voor de keuze die is gemaakt voor de rol van de praktijk. Argumenten die een rol kunnen spelen zijn:

- *De deskundigheid van de opdrachtgever en/of praktijkbegeleider als beoordelaar.*

Van docenten mag worden verwacht dat ze getraind en ervaren zijn in het beoordelen van de competenties op het hbo-niveau van studenten. Van de praktijk mag dat niet worden verwacht. Sommige opleidingen stellen eisen aan de werkervaring, functie en de opleiding van de praktijk. Dit is een noodzakelijke, maar geen voldoende voorwaarde voor een goede beoordeling (zie 3.2).

- *De praktijk heeft direct en meer ervaring opgedaan met het functioneren van de student.*

Docenten baseren hun beoordeling op de mondelinge en schriftelijke rapportage en de (tussen)producten van de student. De praktijk kan de student meer en van dichtbij zien functioneren, hoewel dat niet altijd het geval hoeft te zijn. Een reden om de praktijk te vragen om een oordeel te geven is dat zij vanuit deze meer directe en frequente ervaring beter een oordeel kunnen geven over het functioneren van de student. De opleiding kan er voor kiezen om de praktijk de student op die dimensies of competenties te laten beoordelen waarop ze het meest zicht hebben, bijvoorbeeld Communicatie, Zelfstandigheid en Verantwoordelijkheid.

- *De praktijk heeft een eigen (en ander) belang bij de opdracht*

Dit kan een reden zijn om de praktijk niet bij de beoordeling te betrekken, bijvoorbeeld als verondersteld wordt dat de praktijk sterk naar de acceptatie en bruikbaarheid kijkt en te weinig let op het hbo-niveau van het project. Aan de andere kant kan het andere perspectief juist wel een reden zijn om de beoordeling door de praktijk mee te laten wegen, namelijk als de bruikbaarheid en acceptatie zwaar worden meegewogen in het beoordelen van het hbo-niveau.

Een onderwerp dat regelmatig in de studiehandleidingen wordt beschreven is de rol van de praktijk bij de begeleiding. Bij een project dat qua aard, omvang en niveau voldoet aan het hbo-niveau kan een sterke inhoudelijke en procedurele sturing door de praktijkbegeleider de student belemmeren in het ontwikkelen en aantonen van zijn hbo-niveau. In veel studiehandleidingen wordt de inhoudelijke deskundigheid van de praktijkbegeleider gezien als een voorwaarde of een voordeel voor de student. Het is afhankelijk van de manier waarop de praktijkbegeleider met deze inhoudelijke deskundigheid omgaat of studenten ruimte krijgen voor hun eigen invulling van het project.

Door de opleiding kan met de praktijkbegeleider een afspraak worden gemaakt over de aard en inhoud van de begeleiding om op die manier de student de ruimte te geven om op hbo-niveau aan het project te werken. In de bijlage staat een voorbeeld van zo'n afspraak.

4. De rol van de tweede beoordelaar

Bij veel opleidingen wordt de eerste rapportage, het projectplan, ook beoordeeld door een tweede (niet begeleidende) beoordelaar. De beoordeling wordt gebruikt om de student feedback te geven aan de hand van het beoordelingskader. De student kan de rapportage en het plan op basis daarvan verbeteren. Tevens kan bij de eindrapportage en eindbeoordeling terug gekeken worden op

dit moment en kan de student reflecteren op zaken die hij in de tussentijd heeft geleerd. Door de tweede beoordelaar ook al in deze fase van het project een rol te geven krijgt hij beter zicht op het verloop van het project en de ontwikkeling van de student(en).

Het inschakelen van meerdere beoordelaars is geen garantie voor een goede beoordeling als de opleiding geen maatregelen neemt om de beoordelingscompetentie van docenten te ontwikkelen en te beoordelen. Het is mogelijk dat het werk van studenten door een team van docenten op een slechte manier wordt beoordeeld. Bijvoorbeeld als er geen overeenstemming bestaat tussen de leden van het team over het beoordelingskader en het gebruik daarvan bij de praktijk van het beoordelen en docenten veel tijd besteden aan het onderling onderhandelen over de gewenste beoordeling. Of als teamleden zich niet bewust zijn van de fouten die bij beoordelingen gemaakt kunnen worden. Of als één van de teamleden wordt gezien als het meest gezaghebbend en de andere teamleden het oordeel van deze docent volgt. Of als het team een gezamenlijke blinde vlek heeft voor een bepaald aspect van de beoordeling.

Door een toezichthoudende organisatie als Hobéon wordt geadviseerd om bij beoordelingen het 'vierogenprincipe' in te voeren. In veel opleidingen wordt een tweede beoordelaar toegevoegd om de subjectiviteit van de beoordeling te verkleinen. Net als de 'second opinion' in bijvoorbeeld de medische wereld lijkt dit principe er vanzelfsprekend vanuit te gaan dat docenten competent en gekwalificeerd zijn als beoordelaars. Als aan deze voorwaarde is voldaan biedt de aanwezigheid van een tweede beoordelaar een extra garantie voor de kwaliteit van de beoordeling.

Over de positie van de tweede beoordelaar wordt in de studiehandleidingen van de opleidingen aan de HvA niets gezegd. Daarom worden hier twee mogelijkheden geschetst.

1. De tweede beoordelaar geeft een eigen, onafhankelijke beoordeling van het project. Daarna wordt in overleg met de eerste beoordelaar het eindcijfer bepaald. De tweede beoordelaar heeft een beroepsinhoudelijke rol en heeft als opdracht mee te denken over het cijfer dat aan de student wordt gegeven. De eerste en tweede beoordelaar verschillen van elkaar op het gebied van inhoudelijke deskundigheid en praktische ervaring. Op basis daarvan kunnen ze elkaar ondersteunen en aanvullen in de beoordeling. De tweede beoordelaar zorgt er met zijn inhoudelijke expertise voor dat er een goed onderbouwd cijfer tot stand komt. Een eventueel tekort aan expertise bij de eerste beoordelaar, bijvoorbeeld over het onderwerp of op het gebied van onderzoek, wordt door de tweede beoordelaar gecompenseerd. De relatie tussen de twee beoordelaars is collegiaal gelijkwaardig.

De tweede beoordelaar mist de informatie die de eerste beoordelaar uit de eerste hand heeft vanuit de begeleidingscontacten. Het informatieverschil kan kleiner worden gemaakt door aan de student te vragen om een leerverslag en zelfevaluatie te schrijven.

2. De tweede beoordelaar neemt de beoordeling van de eerste beoordelaar in zijn beoordeling mee en richt zijn aandacht op kwaliteit van de beoordeling van de eerste beoordelaar. De tweede beoordelaar gaat na of de beoordeling van de eerste beoordelaar voldoende is onderbouwd en vraagt om aanvullende informatie op punten waar hij twijfelt aan de onderbouwing. De tweede beoordelaar heeft als belangrijkste opdracht de kwaliteit van de beoordeling door de eerste beoordelaar te bewaken en met hem te bespreken. Als de tweede beoordelaar een ervaren en goede beoordelaar is, dan wordt hiermee tevens een leerproces voor de eerste beoordelaar georganiseerd. De relatie tussen de twee beoordelaars is die tussen een medior/junior collega en een senior collega.

Het is mogelijk de eerste en tweede variant met elkaar te combineren. Beide beoordelaars hebben bij de beoordeling twee opdrachten:

- Elkaar inhoudelijk aanvullen door gebruik te maken van elkaars expertise.
- Wederzijds controleren van de onderbouwing van de beoordeling.

Bijlage: Voorbeelden

Technische opleidingen hebben ervoor gekozen om de indeling van de Dublin descriptorren te gebruiken als beoordelingskader. De vijf descriptorren zijn per opleiding uitgewerkt in beroepsspecifieke criteria.

1. Kennis en inzicht

- Heeft gebruik gemaakt van relevante concepten, theorieën en werkwijzen van het vakgebied.
- Heeft zich verdiept in nieuwe ontwikkelingen in het vakgebied relevant voor het onderwerp van de afstudeeropdracht.
- Heeft gebruik gemaakt van gespecialiseerde handboeken, wetenschappelijke artikelen, vakliteratuur, internationale literatuur.
- Heeft gebruik gemaakt van experts die veel van het onderwerp afweten.

2. Toepassen kennis en inzicht

- Heeft de probleemstelling en doelstelling voldoende afgebakend, de probleemstelling is helder en specifiek.
- Heeft relevante gegevens verzameld uit schriftelijke bronnen en deze correct geïnterpreteerd.
- Heeft door middel van onderzoek/analyse in de praktijk op een systematische en methodologisch verantwoorde manier relevante gegevens verzameld.
- De gepresenteerde informatie is juist, relevant en correct geïnterpreteerd.
- Er is een duidelijk onderscheid tussen meningen en feiten.
- Toont aan dat het onderzoek een directe bijdrage levert aan het oplossen van de gestelde problemen.

3. Oordeelsvorming

- Heeft oplossingen ontwikkeld die met theoretische en praktische argumenten onderbouwd zijn en recht doen aan de belangen van alle betrokkenen.
- Er zijn logische verbanden gelegd tussen de afzonderlijke, afgebakende delen.
- De oplossingen zijn op haalbaarheid getoetst en de implementatie ervan is uitgewerkt (afhankelijk van de afspraken gemaakt in het plan van aanpak).
- In de oordeelsvorming zijn alle relevante aspecten meegenomen en meegewogen zoals toepasbaarheid in de praktijk, maar ook implementatieaspecten en relevante sociaal-maatschappelijke en ethische aspecten.
- Elke conclusie heeft een relatie met het verrichte onderzoek.
- Elke conclusie volgt op een logische wijze uit het onderzoek.
- De conclusies geven antwoorden op de gestelde vragen en problemen.
- Alle conclusies zijn nauwkeurig en op zakelijke wijze verwoord.
- De conclusies zijn zelfstandig te lezen.
- De conclusies en aanbevelingen zijn gebaseerd op een eigen afweging van argumenten en informatie en zijn met valide argumenten onderbouwd.
- De conclusies en aanbevelingen zijn beschikbaar in een taal die de praktijk begrijpt.

4. Communicatie

- Is in staat om informatie, ideeën en oplossingen op correct schriftelijke wijze over te brengen.
- Kan informatie, ideeën en oplossingen overbrengen op een publiek bestaande uit specialisten of niet specialisten.

5. Leervermogen

- Heeft gedurende het afstudeertraject nieuwe kennis en vaardigheden verworven.
- Heeft zich tijdens het werken aan de afstudeeropdracht ontwikkeld tot een expert op het afstudeeronderwerp

Voorbeeld beoordelingskader Bouwkunde

Een aantal opleidingen heeft in het beoordelingskader criteria opgenomen op het gebied van het taalgebruik en de structuur van de rapportage. Dit lijkt voort te vloeien uit het feit dat taalvaardigheid onderdeel is van het competentieprofiel (bijvoorbeeld HRM) of onderdeel is van de aanduiding van het hbo-niveau (Dublin descriptor 'Communicatie').

Taalvaardigheid (competentie communiceren C6)

1. Het taalgebruik is in de hele tekst duidelijk afgestemd op de doelgroep.
2. Het taalgebruik is in de hele tekst duidelijk afgestemd op het doel, ook als de tekst meer doelen heeft.
3. De gedachtegang van de schrijvers is in de hele tekst helder.
4. Argumenten zijn goed onderbouwd en redeneringen zijn op de voet te volgen.
5. De woordkeuze is altijd adequaat, fouten met lidwoorden en voorzetsels zijn zeldzaam.
6. Het woordgebruik is rijk en zeer gevarieerd.
7. De spelling- en grammaticaregels zijn consequent en correct toegepast, kleine vergissingen en verschrijvingen zijn zeldzaam.
8. Alle leestekens zijn correct gebruikt

Voorbeeld beoordelingskader HRM

De lerarenopleidingen verwachten van studenten dat ze helder en foutloos schrijven, maar wegen dit niet mee bij de beoordeling van het praktijkonderzoek, omdat ze van studenten verwachten dat ze deze competentie al veel eerder in de opleiding voldoende aantonen. Het is te overwegen om taalvaardigheid niet mee te wegen bij de beoordeling, maar als voorwaarde te stellen. Taal (en informatie-)vaardigheid is een vaardigheid die studenten al vroeg in de opleiding op voldoende niveau moeten beheersen, omdat het een voorwaarde is voor de ontwikkeling van de beroepsspecifieke competenties. Door taalvaardigheid uitsluitend als voorwaarde te stellen wordt de eindbeoordeling eenvoudiger.

Het domein M&R heeft een voorbeeld van een contract met de praktijk.

De **(contactpersoon van de) instelling** treedt op als opdrachtgever van het project. De opdrachtgever vervult taken in de sturing van het project en de besluitvorming daarover en vervult taken in de projectbeheersing.

Taken in de sturing en besluitvorming:

Onderhandelen over de vraagstelling, de opzet en het eindproduct van het project, deze onderhandelingen leiden aan het eind van de oriëntatiefase tot een contract;

- tijdig reageren op het plan van aanpak en daaraan akkoord geven;
- beschikbaar zijn voor overleg over de voortgang van het project;
- overleggen over de implementatie van de projectresultaten;
- bijdragen aan de beoordeling van het eindproduct en de presentatie ervan (zie evaluatiefase).

Taken in de projectbeheersing:

De opdrachtgevende instelling zorgt voor de randvoorwaarden waaronder de studenten in de instelling kunnen werken. De contactpersoon is aanspreekpunt voor de studenten, maakt de studenten wegwijs in de organisatie en is beschikbaar voor overleg bij organisatorische of logistieke problemen.

De randvoorwaarden die voor elk project gelden, houden in dat de instelling zorgt voor:

- een werkruimte, zo mogelijk met computer, voor activiteiten die in de instelling moeten plaatsvinden (dit is slechts incidenteel nodig);
- de mogelijkheid tot telefoneren, kopiëren, post versturen, enz.;
- een budget voor onkosten, waaronder reële reiskosten voor zover niet gedekt door een OV-kaart;
- informatie van de instelling die relevant is voor het project;
- bekendheid van het project in de instelling;
- de ontwikkeling van voldoende draagvlak voor het project in de instelling.

Voorbeeld Domein M&R